

Trolle Ljungby kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2021-12-20

Omslagsbild: Flygbild över Trolle Ljungby kyrka från söder, år 2015. Fotograf: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto. Bildrättigheter: Lunds stift.

Trolle Ljungby kyrka med entré i väster och klocktorn samt tillbyggnad från 1606 i söder. I fonden, i norr, syns Trolle Ljungby slott.

Trolle Ljungby kyrka

Fjälkinge pastorat, Villands och Gärds kontrakt, Lunds stift, Trolle Ljungby socken, fastighet Trolle Ljungby 9:1, Kristianstad kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Trolle Ljungby socken ligger i östra Skåne, på slätten mellan Ivösjön och Östersjön. Kyrkan utgör en del av en centralt belägen slottsmiljö, som även omfattar arbetarbostäder, vallgrav, dammar, parker och ålderdomliga alléer. Kring byn finns ett utbrett odlingslandskap. I samband med laga skiftet under 1850-talet flyttades de flesta gårdar, gathus och arbetarbostäder bort från slottsanläggningen och kyrkan. Bland dessa klockargården som tidigare låg direkt söder om kyrkogården.

Socknens och kyrkbyns äldsta namn är *Västra Ljungby* och härleds till *ljung* i betydelsen ljunmark och *by* i betydelsen by eller gård. Det äldsta skriftliga belägget för byn är från 1333 då det skrevs *Lynghby*. 1479 finns skrivningen *Kyrko-Ljunghby*. Namnet *Trolle Ljungby* härleds till 1883 då byn uppkallades efter godset. Tillägget *Trolle* i godsets namn tillkom 1830 efter fideikommissariens namn Trolle-Wachtmeister. Äldsta skriftliga belägg för godset är från 1428 då det skrevs *Lynngbygaardt*.

Inne i byn, på öppen mark mellan kyrkan och den nya begravningsplatsen, finns ett fornlämningsområde efter en förhistorisk boplats med fynd av bl.a. slagen

flinta, yxor och en sländtrissa. En del större, förhistoriska boplatser finns framförallt väster om Trolle Ljungby, ut mot havet. Slottet och kyrkan ligger inom den historiska bytomten som med utgångspunkt från en karta från 1725 finns markerad som en möjlig fornlämning i fornlämningsregistret.

Kyrkobyggnad

Kyrkan har idag olika karaktär exteriört och interiört. Exteriören berättar om flera tillbyggnader till den ursprungliga 1200-talskyrkan, medan kyrkans interiör främst vittnar om 1800-talets strävan att skapa ett sammanhållet, öppet och ljust kyrkorum. Historiken tydliggör också att olika ägare av godset har gjort avtryck i kyrkans byggnadshistoria.

Kyrkan uppfördes under 1200-talet med murverk av gråsten. Hörnkedjorna utgörs av välhuggna kalkstenskvadrar som vilar på grundläggning av granithällar. Kyrkan bestod ursprungligen av ett kvadratisk västtorn, långhus och ett smalare, rakt avslutat kor. Koret ska varit valvslaget från början, medan långhuset sannolikt hade ett plant innertak av trä. Bland de medeltida kyrkorna i Skåne har små, kvadratiska västtornen - likt det som byggdes i Trolle Ljungby - varit vanligast i västra och södra Skåne, vilket gör Trolle Ljungby kyrkas torn ovanligt. Det finns teorier om att västtornet aldrig byggdes högre än de två våningar det har idag, möjligtvis var det inte ens avsett att vara ett torn.

Under 1300-talet och större delen av 1400-talet, var den danska släkten Bille ägare till godset – med patronatsrätt till kyrkan. Under 1300-talet uppfördes en tillbyggnad i tegel med mönstermurad gavel, spetsbågiga fönster och port vänd mot slottet i norr. Tillbyggnaden kan ha fungerat som ett privat rum med egen ingång för sätesgårdens ägare. Sannolikt valvslogs långhuset under samma århundrade. Under Billes tid uppfördes även klocktornet mot kyrkans sydvästra sida. Tornet byggdes av gråsten, undantaget den norra gaveln som murades av tegel. Kyrkklockorna från mitten av 1400-talet har använts för att datera tornet. Den nedre våningen har fungerat som vapenhus till kyrkans sydport. Ingången till tornets övre våningar gick via en trappa på västra fasaden, till en bevarad muröppning ungefär fem meter över marknivå.

Kyrkan med korets östra gavel till vänster i bild, böger om denna ligger 1695 års tillbyggnad, följd av 1300-talets tillbyggnad med mönstermurad tegelgavel vänd mot slottet.

På 1500-talet ägde släkten Ulfstand sätesgården. Under denna tid inreddes den nordvästra tillbyggnaden med bänkinredning.

År 1606 bygger de dåvarande innehavarna av sätesgården, en gren av släkten Gyllenstierna, ett gravkor av tegel på långhusets sydöstra sida. De låter även bygga de herrskapsbänkar som än idag finns i långhuset. Bänkarna försågs med vapensköldar som visade det dåvarande ägarparets härkomst, på såväl moderne som faderne. Under 1600-talet inreddes kyrkan även med en läktarpredikstol, altaruppsats och altarring.

Sätesgården gick över i släkten Coyets ägo år 1662. Gyllenstiernas relativt nybyggda gravkor sattes igen och öppnades istället upp mot vapenhuset, tillika klocktornets bottenvåning i väster, genom en rundbågig öppning i muren. Rummet inreddes med bänkar åt invånarna i den närliggande byn Vanneberga och kom att kallas *Vannebergakyrkan*.

Släkten Coyet byggde ett eget gravkor mot kyrkans nordöstra sida år 1695 vilket blev den sista av de stora tillbyggnaderna till kyrkan. Över Coyets dubbelvälvda gravkammare byggdes ett förhöjt och privat rum från vilket familjen kunde följa gudstjänsten. Rummet kom senare att användas som sakristia. Herrskapsbänkarna försågs med ytterligare åtta snidade vapensköldar, redogörande för släkten Coyets ursprung.

Under 1700-talet fortsatte kyrkans olika rum att öppnas upp och kopplas samman. Väggarna mellan tillbyggnaderna i norr öppnades upp mot varandra. Västtornet sammankopplades med långhuset och inreddes med bänkar. Huvudingången till

kyrkan gick fortfarande genom klocktornets södra ingång. Över tornrummets andra våning slogs ett kryssvalv. Läktare uppfördes längs norra väggen och längs klocktornets väggar. Kyrkans fönster förstörades och försågs med spröjsade bågar. Orgel kom till kyrkan 1790 och sannolikt byggdes orgelläktaren i väster vid detta tillfälle. Från släkten Coyets tid finns idag ett stort epitafium på kyrkans östra vägg, över gravkammaren.

År 1804 gifte sig Ulrika Lovisa Maria Coyet med riksdrotsen Carl Axel Wachtmeister. Paret tog namnet Trolle-Wachtmeister, tillägget Trolle kom sedermera att namnge såväl slott som socken. Under 1840-talet inledde familjen en ombyggnad av kyrkan som gav den särpräglade karaktär interiören har än idag. De olika rummen i kyrkan förenades till ett stort, likt en salkyrka. I processen togs de sista resterna av de ursprungliga långhusväggarna bort, vilket även raserade valven över långhuset. De norra utbyggnadernas väggar mot långhuset revs. Sakristian flyttades till korets östra del och den nordöstra tillbyggnaden fick bänkinredning för invånarna i Östra Ljungby. Även triumfbågen revs för att inkorporera koret i kyrkorummet. En rest av triumfbågen är idag synlig i hörnet vid predikstolen. Det sista av kyrkans gotiska spetsbågiga fönster i korets södra vägg murades igen. En kraftig, murad pelare i mitten av långhusets norra del bär sedan ombyggnaden upp ett asymmetriskt, putsat och vitmålat trävalv. Sydportalen i klocktornet ersattes med ett fönster och dörren flyttades till den nya huvudingången i väster. Läktarpredikstolen byggdes om till en ny predikstol som placerades mellan långhuset och *Vannebergakyrkan* i sydost. En ny baldakin byggdes till predikstolen och de båda målades i vitt och guld. Två av tavlorna från altarpredikstolen användes till prästbänken i korets nordöstra hörn. I långhuset sattes bänkar in bakom herrskapsbänkarna, troligtvis handlade det om att äldre befintliga ersattes med nya.

Mellan åren 1917 och 1922 genomförde domkyrkoarkitekten Theodor Wåhlin undersökningar av kyrkan inför en förestående restaurering. Wåhlins fotografier visar att kyrkan i stort sett hade samma utseende som idag, med undantag för att tegeltaket var understruket med kalkbruk och sockeln i norr samt delvis i sydost verkar ha varit avfärgad i en mörkare kulör, alternativt varit mycket hårt smutsad. Invändigt var kyrkan målad i ljus kulör, sannolikt vitt eller ljust grått. Tornets botenrum var helt öppet mot kyrkorummet och inrett med bänkar. I gränsen mellan sydvästra långhuset och klocktornet fanns en trappa upp till orgelläktaren. Kyrkans golv var täckt med oregelbundet lagda, olikstora stenplattor. *Vannebergakyrkan* i sydost var helt inredd med bänkar, utan anslutande gång mot koret.

Utblick över kyrkorummet från dess nordvästra hörn. De många olika bänkkvarteren, placerade i olika riktningar är en viktig del av kyrkans karaktär.

År 1922 upphörde patronatssystemet och därmed den omedelbara kopplingen mellan kyrkan och godset. Vid slutet av 1920-talet renoverades kyrkan under ledning av länsarkitekten Nils A. Blank. Gravkammaren under *Vannebergakyrkan* och koret grävdes ut, mittgången breddades, bänkarnas sitsar och ryggstöd moderniserades och klocktornets bottenrum gjordes om till dopkapell. Äldre färgskikt togs fram på herrskapsbänkarna och predikstolen. Övriga bänkar målades i grå och gröna kulörer.

Under 1960-talet avskärmades bottenvåningen i västtornet återigen från kyrkorummet. Bänkinredningen i utrymmet fick ge plats åt WC, förvaring och en ny trappa längs norra väggen upp till orgelläktaren.

1980 fick kyrkan en ny orgel som placerades i *Vannebergakyrkans* sydvästra hörn vilket medförde att bänkar fick tas bort även där. 1990 återbördades en del medeltida träskulpturer till kyrkan. De sattes upp i dopkapellet och under den norra läktaren.

Exteriör

Trolle Ljungby kyrka består av ett långhus med rakslutet kor med trappstegsgavel. Mot kyrkans södra sida finns ett klocktorn och en tvärställd byggnad med gaveln åt söder. I gaveln är årtalet 1606 skrivet med ankarjärn. Mot kyrkans norra sida finns en tvärställd byggnad med mönstermurad, vitslammad gavel riktad mot slotet i norr. Öster om denna finns kyrkans senaste tillbyggnad från 1695 med något högre vägghöjd och valmade gavelpartier. Kyrkans samtliga fasader är spritputsade och vitmålade. Byggnadens äldsta delar; långhus, kor och västtorn saknar sockel.

Utblick över koret från den smala läktaren längsmed klocktornets väggar.

Mot norr har båda tillbyggnaderna en lätt utskjutande, ca 50 cm hög sockel. Här finns även kvadratiska gröna träluckor som utgör luftning åt gravvalv och pannrum innanför. 1606 års tillbyggnad har en bröstningshög skråkantad sockel. Socklarna är putsade och målade likt fasaden.

Västtornet har en enkel brädklädd takfot. Klocktornet och utbyggnaden i nordväst har takfris med två enkla språng, utbyggnaden i nordost har även en tandfris. 1606 års utbyggnad i sydost har en takfris i form av en hålkäl och i gavelröstets övre del en liten, rundbågig muröppning. Samtliga tak är sadeltak täckta med tegel, undantaget den nordöstra utbyggnaden vars tak är valmat mot östra gaveln. I den nordvästra utbyggnadens västra takfall finns en vindskupa med en trälucka till vinden.

Kyrkan har oregelbunden fönstersättning. Samtliga fönster är rakslutna och sitter i svagt stickbågeformade muröppningar, de har karm med mitt och tvärpost samt fyra småspröjsade lufter vardera. Både fönster och dörrar är målade i grön kulör. Solbänkarna utgörs av tunna hällar av silvergranit. Klocktornet har fönster åt söder och väster i bottenvåningen, samt stickbågiga ljudöppningar högst upp. Åt väster finns dessutom en rundbågeformad muröppning med lucka. Samtliga muröppningar i tornets övre del har solbänkar klädda med tegelpannor.

Huvudingången är belägen i västfasaden, i en stickbågeformad muröppning som smalnar av inåt. Porten har dubbla dörrblad klädda med snedställd, profilhyvlad

träpanel. Över dörren sitter ett rektangulärt fönster med spröjs formade likt en stigande sol med solstrålar. Högst upp i gaveln finns en stickbågeformad muröppning med en lucka av liggande träpanel. På korets östra sida nås prästingången via en gjuten trappa. Den enkla dörren är raksluten, klädd med profilhyvlad panel och har ett överljusfönster. Slutligen finns en ingång på kyrkans norra sida, i tillbyggnaden från 1300-talet. Omfattningen är rundbågig, murad med en bred smyg, en vulst och ett språng. Porten är plåtskodd med horisontellt liggande, fastnitade band dekorerade med kryss. Både nyckelskylt och trycke är av smide med ålderdomlig utformning. På insidan av dörren sitter ett ålderdomligt bultlås. Utspritt över dörrbladet är djupa försänkningar i plåtskoningen som enligt den muntliga traditionen orsakats av gevärskulor från ett av snapphanarnas anfall mot kyrkan.

Interiör

Kyrkans huvudingång går via det ursprungliga västtornet. Ytterportens pardörrar är invändigt klädda med gråmålad, profilhyvlad panel satt i rombmönster. Längs norra väggen är kapprum och RWC avbalkat med en gråmålad brädvägg. I söder leder en trätrappa upp till orgelläktaren och klocktornet. De murade väggarna är putsade och vitmålade, innertaket är ett gråmålat brädtak. Fönster åt söder utgör ljusinsläpp till vapenhuset, och ett nordligt fönster ger ljus åt kapprummet. Dubbla svängdörrar av trä leder vidare in till kyrkorummet. Dörrbladen har grönbrunt ramverk med mörkare marmorerad fyllning i nedre delen och glasade överdelar.

Kyrkorummet är öppet och täcks av flacka, asymmetriska trävalv. Dopkapellet i klocktornets bottenvåning täcks av ett högkupigt kryssvalv med tre kupor av tegel och en av natursten. Valvet kan vara medeltida eller från 1600-talet. Över sakristian finns delar av ett medeltida kryssvalv bevarat. Västtornets andra våningsplan täcks av ett ribblöst kryssvalv. Väggar och valv är slätputsade och vitmålade. I mötet mellan vägg och tak löper en murad, vitputsad fris. Kyrkorummet upptas till största delen av slutna bänkkvarter, placerade i olika riktningar och på olika höjder. Närmast koret, på ömse sidor om mittgången, finns herrskapsbänkar för godsets ägarfamiljer.

En mittgång leder från vapenhuset till det upphöjda koret. Två tvärgångar korsar mittgången: den ena knyter samman dopkapellet i klocktornets bottenvåning med nordvästra entrén mot slottet. Innanför den tunga, järnskodda dörren finns ett vindfång med markerade väggfält och glasade dörrar. Den andra tvärgången knyter

Utblick från predikstolen i öster över långhuset mot västtornet med orgelläktare i väster.

samman den sydöstra *Vannebergakyrkan* med den upphöjda delen av kyrkorummet i nordost. Samtliga golv är belagda med mörka kalkstensplattor och gravhällar, skyddade av glasskivor.

Längs norra, större delen av västra, samt längs klocktornets väggar i sydost löper läktare som vilar på pelare av trä med enkla profilerade överstycken. Orgelläktaren i väster är målad i vitt och guld. Orgelhuset är del av läktarbarriären med en genomgående rundbåge i mitten. Bakom rundbågen är spelbordet placerat så att kantorn kan se ut över kyrkorummet. På ömse sidor om rundbågepartiet finns lägre partier med halvrunda och släta pipfält och ornament. Övriga läktare har barriärer med ådringsmålade ramverk och fyllningar med figurativa målningar och tillhörande texter som återger bibelberättelser och trosbekännelsen. Läktarbarriären längs klocktornets östra sida har marmorerade fyllningar, här finns en äldre smal bänk, bestående av en enkel bräda på ben, bevarad.

Koret ligger ett par trappsteg högre än mittgången. Altaruppsatsen är placerad mot östra väggen och flankeras av enkla, gråmålade dörrar vilka leder till sakristian. Framför altaruppsatsen är altarringen placerad. I norra delen av koret finns prästbänken bevarad. I södra delen av koret ansluter klockarbänken till predikstolen som är placerad på södra korsarmens östra vägg. På samma vägg är också kyrkans medeltida krucifix placerat. I det sydöstra hörnet finns en modern piporgel.

Sakristian är belägen öster om korväggen. Ytterväggarna är slätputsade och vitmålade, medan väggen mot koret utgörs av brädor. Två enkla trädörrar av ålderdomlig utformning och med ålderdomliga smidesbeslag leder till koret. Sakristian rymmer ett litet skrivbord, ett par stolar och skåp för förvaring.

I klockornets bottenvåning finns dopfunt och flera av kyrkans medeltida träskulpturer. Här finns även kyrksilvret för beskådan i ett glasat, grått säkerhetsskåp. I den östra väggen är en rund murbåge upptagen för genomgång till den så kallade *Vannebergakyrkan*. Ingången till klockornets övre våningar går via orgelläktaren. I klockornets övre våningar finns ursprungliga ljusinsläpp i murverket. Bjälklaget består av grova furubjälkar. En trätrappa leder upp till klockvåningen där ljudluckor finns i samtliga väderstreck. Här syns tydligt att murverket av gråsten övergår i en betydligt tunnare tegelmur i norra gavelröset, det södra är murat med gråsten, väl skolat med bland annat tegelskärvor. Takstolarna är av ek, ursprungligen med krysslagda sparrar, men idag bevarade i olika grad. Den övriga vinden var inte åtkomlig vid besöket.

Inredning och inventarier

Kyrkans **altaruppsats** är signerad med årtalet 1639, snidad i ek och polykromt bemålad i en stilblandning av renässans och barock. Barocken är framförallt representerad i de ovanligt organiskt utformade broskverken på sidan av uppsatsen. Uppsatsen står på en predella – ett bottenstycke - som huvudsakligen består av ett textfält med guldtext på svart botten. På ömse sidor om textfältet bär karyatider upp rikt snidade och bemålade kolonner med guldfärgade kapitäl. Kolonnerna flankerar uppsatsens huvudmotiv: en snidad återgivelse av *nattvarden*. Utanför kolonnerna finns på var sida ytterligare bildfält med snidade figurer i halvrelief och avslutningsvis broskverk. Överstycket utgörs av två parallella texttavlor, åtskilda av en kristusfigur och flankerade av apostlar. Även här finns broskverk på var sida. Altaruppsatsen kröns av en basunblåsande putti omgiven av två vågformade broskverk.

Altaret är något senare tillkommen än altaruppsatsen, och utgörs av en träkonstruktion med antemensale - ett framstycke - snidat i ek och polykromt bemålat. Framstycket är indelat i fyra fält med blomsterslingor i orange och rött mot en grön bakgrund. Snidade pilastrar skiljer fälten åt.

Till vänster en gavel till en av herrskapsbänkarna, till höger syns kyrkans enklaste bänk – på läktaren längs klocktornets väggar.

Altarringen har en ovanlig, starkt svängd form, avlångt utdragen mot kyrkorummet. Den har kraftiga, svarvade och marmorerade balustrar med överliggare och knäfall klädda i mörkt skinn. Öppningar i altarringen finns framför dörrarna till sakristian. Den ovanliga grundformen har enligt en kyrkobeskrivning varit densamma sedan åtminstone 1830-talet, men ska ha ersatt en rektangulär altarring från 1639. Fotografier från 1900-talets början visar att altarringen då hade en figursågad och vitmålad balustrad med en överliggare i trä. Dagens altarring är inte daterad men bör alltså ha tillkommit under 1920-talets ombyggnad.

Predikstolen från 1848 är placerad direkt söder om koret. Stolen är tillverkad av delar av kyrkans läktarpredikstol från 1617. År 1848 nytillverkades en baldakin både denna och predikstolen målades i vitt och guld. Vid renoveringen 1928 togs bemålningen bort och en äldre baldakin, återfunnen på vinden, ersatte den från 1848.

Dagens predikstol har en femsidig korg, där den norra sidan även utgör dörr. På varje sida finns en oljemålning inom en snidad ram, krönt av ett halvmåneformat bladverk. Sidorna är återanvända från den tidigare läktarpredikstolen och skiljs åt av snidade, marmorerade kolonner med guldfärgade kapitäl, vilka vilar på konsoler i form av snidade änglahuvuden. Horisontella listverk med textband avslutar

korgens sidor upptill och nedtill. Korgen har en karnisformad, rödmarmorerad undersida som vilar på en snidad, polykromt bemålad fot. Baldakinen är tresidig med ett uppåt utkragande listverk. Var sida kröns av ett änglahuvud inom ett rundbågigt, kartuschliknande fält. Längs nedre kanten löper en sirligt utformad akantusprydd bård. Undersidan är med lister indelad i fält kring ett konkavt mittparti.

Dopfunten är utförd i sandsten i romansk stil tillskriven Vitaby-Maglehemsgruppen och daterad till 1100- eller 1200-tal. Funten har flera attribut som är typiska för gruppen: en försänkt blomsterbård med en bild av en biskop i övre delen av cuppan, godronnerad undersida samt en rund fot omgiven av djurfigurer vilka ger funten en fyrkantig bottenform. Cuppan har uttömningshål. På Lunds universitets Historiska Museum (LUHM) förvaras ännu en dopfunt, med cuppa av glimmerkvartsit och fot av kalksten, som också tillskrivs Trolle Ljungby kyrka. Dopfatet av driven mässing är daterat 1684 och har namnet Julius Coyet och Elisabeth Gyllenstierna som inskription på brämet.

Bänkinredningen är sluten och dominerar hela kyrkorummet undantaget dopkapellet. Bänkarna är generellt målade i grå, gröna och beige kulörer med partier av marmorering. Bänkarna är tillkomna vid olika tidsperioder och skiljer sig framförallt åt i hur bänksidorna är utformade. I det ursprungliga långhuset finns ett kvarter på vardera sida om mittgången. Närmast koret finns **herrska**sbänkar**** som makarna Öllegård Huitfeldt och Knut Gyllenstierna lät bygga under sin ägar-tid. Bänkgavlarna är förhöjda med rikt snidade, dubbla pilastrar på tillika snidade baser med lejonhuvud. Gavlarna kröns av vapensköldar som visar familjens härkomst. När familjen Coyet tog över godset kompletterade de bänkarna med sina vapensköldar. Bänkdörrarna har en rocaillebemålning inom en ram av flätband och avslutas upptill av ett listverk. Bänkgavlar och dörrar är påkostat polykromt bemålade. Dörrarna har lås med ovala nyckelskyltar av metall, något som inga av de andra bänkarna har. Dörrpartierna bär likheter med sidorna i predikstolen vilket gör att de daterats till 1617. I nordöstra delen av koret finns en **prä**stbänk**** vars dörrar är återanvända från den tidigare altarpredikstolen. I södra koret finns en **klockarbänk** intill predikstolen. Bänkdörren pryds av en oljemålning, och gavlarna av T-formade fyllningar. Bänken kan, enligt uppgift i underhållsplanen, vara från 1617.

Övriga bänkar i långhuset är av enklare utformning, sannolikt tillkomna vid 1848 års renovering. Bänksidorna har halvrunda, kannelerade pilastrar på en hög bas. Dörrarna har marmorerade fyllningar och överliggaren är delvis marmorerad. Kvarteret öster om den norra ingången har angetts vara det äldsta i kyrkan, från 1500-tal. Gavlarna har breda kannelerade pilastrar med enkla kapitäl. Kvarteret

väster om norra ingången, samt kvarteren i den upphöjda nordöstra delen av kyrkorummets har två lodräta, halvrunda fördjupningar i bänkgavlarna med en utanpåliggande sockel mot golvet. Bänkarna är sannolikt från ombyggnaden på 1840-talet. I *Vannebergakyrkan* finns två bänkkvarter vända mot koret och ett åt öster. Här finns bänksidor med halvrunda såväl som släta, kannelerade pilastrar. I underhållsplanen härleds bänksidorna med halvrunda pilastrar till 1617. På läktaren i sydväst finns en mycket enkel bänk bestående av en bräda på enkla brädben. Läktaren byggdes på 1700-talet och den enkla sittbrädan kan vara från samma tid.

Kyrkans **orgel** är tillverkad av A. Mårtenssons Orgelfabrik AB i Lund och installerades i kyrkan sydöstra hörn, i den så kallade *Vannebergakyrkan*, år 1982. Orgelfasaden är ritad av Torsten Leon-Nilson i en modernistisk stil med klassicistisk prägel. Spelbordet är inkorporerat i spelhusets nedre del. Spelhusets brädväggar är marmorerade i grå och blå kulörer. Orgelfasaden är symmetriskt indelad i tre pipfält, inramade av ett ramverk i varmt röd-brun marmorering. Piporna inramas av rundbågiga ramar i rött och guld. Det mittersta pipfältet är högst och kröns av en guldfärgad stjärna.

Kyrkans tidigare orglar har haft sin plats på den västra läktaren. Motstridiga uppgifter anger när kyrkan fick sin första orgel. En uppgift pekar på år 1790, då även orgelläktaren i väster ska ha byggts. En annan uppgift menar att kyrkans äldsta orgel, som ursprungligen var byggd av Johan N Cahman för Göteryds kyrka i Småland år 1730, flyttades till Trolle Ljungby kyrka år 1868. Denna ersattes 1942 av en ny orgel, från Mårtensson Orgelfabrik i Lund, och flyttades då till gravkapellet på begravningsplatsen. 1960 ersattes 1942 års orgel. Den äldre orgelläktaren i väster har ett bevarat orgelhus inbyggt i fasaden som stilmässigt kan härledas till 1800-talets mitt, vilket pekar på att en orgel bör ha installerats i kyrkan vid den tiden.

Kyrkan har två **klockor** från 1400-talet. Storklockan har en inskrift i minuskler vilken återger ”*I herrens år 1448 till ära för den heliga Treningbet och helige Willehad, biskop och bekännare, är denna klocka stöpt av Mäster Herman, borgmästare i Lund.*” Mäster Herman går även under namnet Magister Hermannus, vars stöparmärke är en krona i en sköld, har efterlämnat en mängd klockor. Lilla klockan är tillverkad i Nordtyskland, eventuellt i Stralsund år 1455 och bär inskriften ”*O, Rex Glorie cristie veni com pace*”. Enligt en äldre inventering publicerad av Villands härads hembygdsförening är klockan gjuten av *Jacob Jode* i Stralsund, enligt Lunds stifts klockinventering är klockan gjuten av *Hans Ghyse*.

Övrigt. Kyrkan har ett triumfkrucifix från mitten av 1200-talet. På ett brunt kors med fyrpassändar är en ursprungligen romansk kristusfigur monterad. Senare

under medeltiden, under gotiken, ändrades idealet för hur Kristus skulle porträtteras. Deen segrande och krönte Kristus byttes ut till det nya idealet med en lidande Kristus, martyren, på korset varpå kyrkans krucifix modifierades: huvudet fick en ny, hängande lutning och den romanska kronan byttes till en törnekrona. Ytterligare två krucifix har funnits i kyrkan; ett högkvalitativt nordtyskt arbete daterat till 1500-talet förvaras på Lunds Historiska museum. Ett krucifix från 1700-talet förvaras i gravkapellet på begravningsplatsen.

Ett epitafium över Wilhelm Julius Coyet, snidat i trä och polykromt bemålat, är daterat till 1709. Ännu ett epitafium, tillverkat 1693, består av en rikt snidad ram som omger en oljemålning av prostfamiljen Nissenius.

I koret finns fyra sentida stolar med sitsar klädda med gult tyg. Stolarna är avsedda för kungafamiljen när de besöker kyrkan. Alice Trolle-Wachtmeister (1926-2017) var statsfru och senare överhovmästarinna med nära koppling till kungafamiljen.

Kyrkogård

Kyrkan omges idag av en cirkelformad grusgång närmast kyrkan, med anslutning mot landsvägen och en gångbro till slottet i norr. I övrigt är den gamla kyrkogården gräslagd. Den avgränsas av slottsparken i väster, stora buskage av rhododendron och idegran i söder, ett trästaket mot vägen i öster och en vallgrav mot slottet i norr. En trädkrans ramar in kyrkogården och inom området finns ett flertal äldre och storväxta träd bland annat kastanj, bok, lönn och ask. Söder om tornet står ett antal äldre gravvårdar, återfunna vid arkeologiska arbeten.

En ny kyrkogård invigdes redan 1814 strax sydost om kyrkan, i närmare anslutning till skolbyggnad och prästgård. Den nya kyrkogården fick en tegelmur 1852 och utvidgades 1865/66. Uppgifter finns även om en utvidgning år 1896. Mitt på kyrkogården finns ett gravkapell murat av tegel.

Karaktärisering

Trolle Ljungby har en unik prägel som slottskyrka och dess byggnadshistoria och utformning kan kopplas till de olika godsägare som kommit och gått under århundradena. Kyrkan ligger på en parklik tomt med en mängd storvuxna lövträd, alldeles intill en vallgrav och med enbart slottet som granne vilket ger den karaktär av en slottskyrka snarare än en sockenkyrka. Slottsmiljöns struktur har formats efter skiftet under 1850-talet då många gårdar flyttades ut ur byn. I bykärnan finns en förhistorisk boplats registrerad som fornlämning, i övrigt förefaller den tidigare bebyggelseetableringen ha legat närmre havet och längre inåt land.

Exteriört utmärker sig kyrkan av de många sammanfogade byggnadskropparna – var och en i ganska blygsam skala och utformning - med många takytor i olika nivåer och vinklar. Exteriören hålls samman av de spritputsade och vitkalkade fasaderna, en samstämmighet i fönstrens utformning samt den gröna kulören på samtliga snickerier. Den norra järnskodda porten som vetter mot slottet är sannolikt av medeltida ursprung. I detaljer som plåtskoning och låsmekanik vittnar porten om äldre byggnadstradition och teknik. Djupa hål efter gevärskulor vittnar också om långa orostider under de svensk-danska krigen.

Kyrkan har invändigt en öppen och ljus karaktär som inte återspeglar de många sammanfogade byggnadskropparna som syns exteriört. 1840-talets önskan att skapa en modern salkyrka har gett kyrkorummet en säregen prägel med olika golvnivåer, flera läktare och bänkkvarter i olika riktningar. Det är framförallt invändigt som godsägarnas patronatskap över kyrkan blir påtagligt: herrskapsbänkar, vapensköldar och epitafier vittnar om högreståndspersoners närvaro i kyrkans historia. I relation till den mycket enkla bänken på läktaren i sydväst får vi en inblick i kyrkorummets socialhistoriska uppdelning. Herrskapsbänkarnas många adelsvapen, tillförda under 1600-tal och tidigt 1700-tal vittnar om en tid som präglades av många nyadlade familjer och det blev allt viktigare att kunna visa långa stamtavlor för att berättiga sin plats inom adelns hierarki.

Kyrkans stora krucifix från 1200-talet, dopfunten och nio medeltida skulpturer kan ge ledtrådar om kyrkans äldsta historia, som i övrigt inte är särskilt synbar i kyrkorummet.

Att tänka på

- Som slottskyrka har Trolle Ljungby kyrka en speciell karaktär. Parallellt med uttryck för de adliga släkter som förvaltats slott och kyrka finns även mycket enkla historiska detaljer; som till exempel historisk kunskap om att vissa delar av kyrkan avsatts till vissa byar och enkel inredning framförallt bevarad på läktaren längs klocktornet. Genom att bevara och vårda både det stor slagna och det enkla kommer de historiska spåren att vittna om hela samhället.
- De storvuxna träden inom och kring kyrkogården är viktiga delar av platsens karaktär, historia och struktur.
- Kyrkan bär spår från många tidsperioder interiört. Var rädd om dessa spår så att ny forskning av efterkommande generationer möjliggörs. Planera eventuella förändringar långsiktigt och eftersträva funktionalitet för att minimera ingreppen i kyrkorummet.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt *Kulturmiljölagen 4 kap.*

Källor

Underhållsplan för Trolle Ljungby kyrka, Ponnert arkitekter AB, 2005

Svensket ortnamnslexikon, Språk- och folkminnesinstitutet, 2003

Dahlberg, Markus (Red) (2015). *Skåne, Landskapets kyrkor*. Riksantikvarieämbetet.

Ranebo, Theodor. *Inventering av kyrkklockor i Lunds stift*. Pågående stiftsprojekt.

Handlingar angående Villands härad, Villands härads hembygdsförening V, 1945.

Internet

Skånsk Ortnamnsdatabas: <https://www3.isof.se/beb/SokResultat.aspx?kategori=ortnamn&sprak=1&namn=Ljungby&filnamn=600012018&landskap=Sk%c3%a5ne&lan=Kristianstads&harad=Villands&socken=Trolle-Ljungby&kommun=Kristianstad&lokal=&cid=C%3a%5cinskanat%5c23C374F2.pdf&ovrigt=&bild=Villands&artal=1333&belegg=Ljungby&lanskod=&sockenkod=&sokharad=%25&soksocken=%25&sokkommun=%25&soklandskap=Sk%c3%a5ne&soklan=%25&sokbland=rubbet.ortnamn&sortering=Bel%c3%a4ggs%c3%a5r%2c+Bebyggelsenamn%2c+Socken%2c+H%c3%a4rad%2c+L%c3%a4n&soknamn=Ljungby%25&sokejanamn=&soklokal=%25&sokejlokal=&sokovrigt=&sokkategori=ortnamn&soksprak=Alla&rad=0&lng=14.458810&lat=56.126060&prec=I&kartsiffra=&ntolk=0&selindex=0&sida=0> (besökt 2021-10-20)

Riksantikvarieämbetets söktjänst Forndok: <https://app.raa.se/oppnadata/forn-dok/search?74> (besökt 2021-10-20)

Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/1d1e62b7-ac0d-429c-bb2a-bd7fb0d3a95a> (besökt 2021-10-20)

Länsstyrelsens kulturmiljöprogram: <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/kulturmiljoprogram/omraden/kulturmiljoprogram-trolle-ljungby.html> (besökt 2021-10-20)

Lantmäteriets söktjänst Historiska kartor: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/searchresult.html?archive=GEOIN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturnRAK=1&yMin=6208168&xMin=460288&yMax=6209168&xMax=461288>
(besökt 2021-10-20)

Övriga källor

Topografiska arkivet på Regionmuseet i Skåne ”*Trolle Ljungby socken*”.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2021-12-03

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Linn Offerlind-Ljunggren, Maria Sträng

Färdigställd: 2021-12-20

Uppgifter till BBR:

Stomme; murverk – natursten, granit, murverk – natursten, kalksten, murverk - tegel

Fasadmaterial; puts – stänk- och sprutputs

Fasadkulör; vit

Takform; sadeltak, valmat

Taktäckningsmaterial; takpannor - lertegel

Antal våningar; 1

Byggnadsdel; kor - öster, långhus, gravkor norr, gravkor söder, sakristia – öster, torn – sidoställt, söder, vapenhus - väster

